

М. Г. Миколюк,
аспірант Хмельницького університету
управління та права

УДК 347 (477)

ПРОБЛЕМИ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СУМІЖНИМИ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ В УКРАЇНІ

Досліджуються проблеми системи колективного управління майновими правами, які полягають у суперечностях та розбіжностях у законодавстві України, певних прогалинах, які необхідно усунути. Вирішення цих проблем, а також становлення і функціонування ефективної та прозорої системи колективного управління майновими правами буде сприяти ефективному здійсненню суміжних майнових прав їх суб'єктами через організації колективного управління та, в свою чергу, більшій захищеності цих прав, адже здійснення суміжних прав через організації колективного управління є найпоширенішим, оскільки суб'єкти суміжних прав не завжди можуть особисто контролювати використання результатів їх праці, а тому потребує якісного регулювання. Пропонуються шляхи вирішення наявних проблем, а саме — внесення змін до законодавства України, які усунули б ці суперечності та розбіжності, заповнили б прогалини. Також в статті приділяється увага історії становлення інституту колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права та суміжних прав як у світі, так і в Україні.

Ключові слова: організації колективного управління, уповноважені організації, незапитана винагорода, суб'єкти суміжних прав

Суб'єкти суміжних прав відповідно до законодавства України можуть управляти своїми майновими суміжними правами особисто, через свого повіреного та через організації колективного управління. Саме здійснення суміжних прав через організації колективного управління є найбільш розповсюдженим у світі, а також є більш дієвим, ніж здійснювати суміжні права особисто, адже, зважаючи на сучасний розвиток науки та техніки, на інтернаціоналізацію результатів інтелектуальної діяльності, розвиток мережі Інтернет, особисту зайнятість творчістю або іншою роботою, суб'єкти суміжних прав не можуть особисто контролювати використання результатів їх праці.

Для ефективного здійснення майнових суміжних прав через організації колективного управління необхідне існування ефективної та прозорої системи колективного управління майновими правами. На жаль, сьогодні цього не можна сказати про систему колективного управління майновими авторськими та суміжними правами в Україні.

Дослідженням питань, які стосуються колективного управління майновими правами, займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як О. М. Боярчук, О. В. Гончарова, О. В. Ієвіня, В. М. Косак, О. Д. Святоцький, О. А. Підпригора, О. О. Підпригора, К. В. Ананьєва, П.–М. Бувері, М. М. Богуславський, Е. П. Гаврілов, В. А. Дозорцев, Ю. Г. Матвеев, Е.–П. Рокічіолі.

Метою статті є дослідження проблем системи колективного управління майновими правами, вирішення яких буде сприяти ефективному здійсненню

суміжних майнових прав їх суб'єктами через організації колективного управління, та пошук шляхів вирішення цих проблем.

Колективне управління правами виникло ще у XVII ст. Перше товариство було засновано Бомарше у Франції в 1777 році як Генеральне агентство. Друге — в 1837 році Оноре де Бальзаком і Віктором Гюго. А в 1850 році було засновано Товариство авторів, композиторів і музичних видавців (SACEM) [1, с. 220].

У червні 1925 року представники 18 організацій колективного управління утворили Міжнародну конфедерацію товариства авторів і композиторів (CISAC), яка “на сьогодні є найшанованішою міжнародною неурядовою організацією, яка представляє інтереси авторів і здійснює значний вплив як на розвиток міжнародної системи охорони авторського права і суміжних прав у цілому, так і на політику окремих держав у цій сфері” [2].

Щодо Радянського Союзу, то колективне управління майновими правами авторів здійснювалось Всесоюзним управлінням з охорони авторських прав, до якого у 1938 році увійшло Агентство з захисту авторських прав, що здійснювало колективне управління майновими правами авторів в Україні. У 1973 році на базі Всесоюзного управління з охорони авторських прав було створено Всесоюзне агентство з авторських прав (ВААП). У союзних республіках, у тому числі і в Україні, колективне управління здійснювалось республіканськими відділеннями ВААП [3, с. 14].

В Україні до 2002 року діяла тільки одна організація колективного управління — Державне підприємство “Українське агентство з авторських та суміжних прав”. На сьогодні в Україні на обліку в Державній службі інтелектуальної власності України перебуває 15 організацій колективного управління.

Діяльність організацій колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права та суміжних прав регулюється Законом України “Про авторське право і суміжні права” та деякими підзаконними актами.

Незважаючи на, здавалося б, просту регламентацію в законодавстві щодо організацій колективного управління, насправді, в Україні існує складна схема збору коштів за використання об'єктів авторського права та суміжних прав. Перш за все, на практиці існує поділ на організації колективного управління та *уповноважені* організації колективного управління. Ці уповноважені організації визначаються Державною службою інтелектуальної власності України відповідно до наказів Міністерства освіти і науки України, до відання якого належала ДСІВ України до 8 жовтня 2013 р., оскільки тоді діяльність Державної служби інтелектуальної власності України була підпорядкована Міністерству економічного розвитку і торгівлі [4].

Наприклад, відповідно до Порядку визначення уповноважених організацій колективного управління, які здійснюватимуть збирання і розподіл винагороди (роялті) за використання опублікованих з комерційною метою фонограм і відеограм, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 30 серпня 2013 р. № 1249 (далі — Порядок), визначення уповноважених організацій здійснюється за такими видами комерційного використання фонограм, відеограм, опублікованих з комерційною метою:

- 1) публічне виконання фонограми або її примірника чи публічна демонстрація відеограми або її примірника;
- 2) публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі чи відеограмі та їх примірниках, в ефір;
- 3) публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі чи відеограмі та їх примірниках, проводами (через кабель) [5].

Щодо функцій уповноважених організацій колективного управління, то відповідно до п. 1 вищезазначеного Порядку до них належать:

— збирання винагороди (роялті) за використання фонограм, відеограм, опублікованих з комерційною метою, відповідно до ст. 43 Закону України “Про

авторське право і суміжні права” та Постанови Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 71 “Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань”;

— розподіл та виплата зібраної винагороди (роялті) особам, які відповідно до ст. 45 Закону України “Про авторське право і суміжні права” можуть управляти своїми правами;

— контроль за правомірним використанням фонограм, відеограм, опублікованих з комерційною метою, відповідно до ст. 43 Закону України “Про авторське право і суміжні права” [5].

На нашу думку, це суперечить Закону України “Про авторське право і суміжні права” (далі — Закон), відповідно до п. “в” ч. 1 ст. 49 якого “збирання, розподіл і виплату зібраної винагороди за використання об’єктів авторського права і (або) суміжних прав суб’єктам авторського права і (або) суміжних прав, правами яких вони управляють, а також іншим суб’єктам прав відповідно до цього Закону” [6] віднесено до функцій організацій колективного управління, тобто всіх, а не лише “уповноважених”. Отже, *положення Порядку звужують права організацій колективного управління порівняно із Законом.*

Існування уповноважених організацій обумовлено тим, що в Україні функціонує багато організацій колективного управління (причому в різний час існувала різна їх кількість), і в такому разі невідомо, кому користувачі повинні платити кошти за використання об’єктів авторського права та суміжних прав, адже в Законі передбачено право організації колективного управління збирати винагороду суб’єктам, не лише правами яких вони управляють, а також й іншим суб’єктам прав.

У юридичній літературі та в ЗМІ неодноразово висловлювались думки щодо доцільності існування однієї організації колективного управління. Але, на нашу думку, множинність організацій колективного управління відповідає одному із принципів цивільного права — свобода договору, оскільки у правоволодільців існує можливість вільного вибору контрагента в особі організацій колективного управління. Тому вважаємо, що необхідно в такому разі *законодавчо закріпити статус і функції уповноважених організацій та визначити критерії їх відбору на законодавчому рівні*, щоб не було можливості маніпулювати цим надалі.

Не менш важливою є *проблема сум незапитаної винагороди*, оскільки відповідно до Закону організація колективного управління має право резервувати на своїх рахунках кошти незапитаної винагороди і зберігати їх три роки, після спливу яких має право використовувати їх для чергових виплат правоволодільцям або спрямовувати їх з іншою метою, передбаченою їх статутами (ст. 49 Закону) [6]. На нашу думку, це положення Закону є неефективним, оскільки організація колективного управління не зацікавлена у тому, щоб знайшовся правоволодільць, якому буде виплачено ці кошти, а правоволодільці не мають ефективних механізмів, щоб знайти ці кошти, тому що не знають, яка саме організація колективного управління збрала їх винагороду. Тому на організації колективного управління необхідно покласти “активний” обов’язок щодо сум незапитаної винагороди, тобто *зобов’язати організації колективного управління здійснювати всі можливі дії для сповіщення правоволодільців, винагороду яких вони збрали, але не уклали із ними договорів.*

Виплата винагороди, яку збирають організації колективного управління, здійснюється відповідно до звітів, які їм надають користувачі. З цим пов’язана *проблема звітності користувачами* об’єктів авторського права і (або) суміжних прав, адже не секрет, що багато користувачів або взагалі не надають звітів, або складають їх недобросовісно. Наприклад, кафе, бари, ресторани, торгові центри та інші подібні користувачі часто вказують у звітах, що використовували “популярну музику” або радіостанції, без конкретних посилань, які саме радіостанції і в який

саме час. Тому, на нашу думку, слід передбачити відповідальність користувачів (радіо, телеканали, кафе, бари, ресторани, торгові центри, супермаркети та ін.) за недобросовісну звітність або її відсутність, оскільки в такому разі порушуються майнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

Також у юридичній літературі виділяється ще одна проблема організацій колективного управління та ефективного здійснення майнових прав суб'єктами авторського права та суміжних прав, яка пов'язана із питанням про засновників організацій колективного управління [3, с. 71–76]. Закон визначає, що засновниками організацій колективного управління є суб'єкти авторського права та (або) суміжних прав, які, в свою чергу, поділяються на первинних та “похідних” суб'єктів.

На думку О. В. Ієвіні, проблеми виникають саме із формулюванням “похідних” суб'єктів. Цивільний кодекс України визначає, що суб'єктами суміжних прав, крім первинних, є також інші особи, які *набули* таких прав відповідно до договору чи Закону (ст. 450) [7]. У Законі міститься інше формулювання “похідних” суб'єктів: це — спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах *передано* суміжні майнові права.

О. В. Ієвіня розрізняє терміни “передача прав” і “відчуження прав”, причому зазначає, що перший термін, як більш широкий включає другий [3, с. 72]. Іншої думки дотримуються В. А. Дозорцев, Н. Є. Яркіна, В. Л. Мусяяка. Зокрема В. А. Дозорцев вважає, що “переходом майнового права є повна передача всіх включених до його змісту правомочностей, включаючи права використання та розпорядження, ... надання права слід чітко відрізнити від передачі права, від правонаступництва” [8, с. 292]. Ми погоджуємось із ним, а також із Н. Є. Яркіною та В. Л. Мусяєю, які зазначають, що для “передачі майнових прав інтелектуальної власності характерною є остаточна і безповоротна передача набувачеві всіх або частини майнових прав інтелектуальної власності на платній або безоплатній основі. ... Синонімічними термінами ... є уступка прав, відчуження прав” [9, с. 555].

Щодо надання прав за ЦК України, то воно може відбуватись на підставі договорів, передбачених гл. 75 ЦК України: ліцензійного договору, договору про передачу майнових прав. Тому існує проблема, що будь-який суб'єкт, який набув на певний строк визначених у ліцензійному договорі майнових авторських чи суміжних прав і є фактично користувачем, може створити організацію колективного управління.

Вважаємо, що необхідно в Законі визначити перелік осіб, які можуть бути засновниками організацій колективного управління, а саме зазначити, що, крім первинних суб'єктів, це можуть бути спадкоємці (правонаступники) та особи, яким передано (відчужено) майнові права.

Отже, для становлення та функціонування ефективної та прозорої системи колективного управління майновими правами, яка буде сприяти ефективному здійсненню майнових суміжних прав їх суб'єктами через організації колективного управління, потрібно усунути суперечності, розбіжності в законодавстві, вдосконалити певні положення Закону України “Про авторське право і суміжні права”, які стосуються організацій колективного управління.

Список використаних джерел

1. Рокіціолі, Е.–П. Колективне управління інтелектуальною власністю [Текст] / Е.–П. Рокіціолі // Авторське право і суміжні права. Європейський досвід. — К. : Ін Юре, 2001. — С. 220–226.
2. Забродська, К. Де моє роялті? Організації колективного управління: дослідження проблеми / К. Забродська [Електронний ресурс] Юридический портал Pravotoday in UA. — URL : <http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/publications/pub-93>.
3. Ієвіня, О. В. Цивільно-правова охорона та захист прав виробників фонограм [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ієвіня Ольга Володимирівна ; Одеська національна юридична академія. — Одеса, 2005. — 220 арк.

4. Питання Державної служби інтелектуальної власності України : Указ Президента України від 08.10.2013 р. № 549/2013 [Електронний ресурс] Офіційне представництво Президента України. — URL : <http://www.president.gov.ua/documents/16117.html>.
5. Про затвердження Порядку визначення уповноважених організацій колективного управління, які здійснюватимуть збирання і розподіл винагороди (роялті) за використання опублікованих з комерційною метою фонограм і відеограм : наказ Міністерства освіти і науки 30.08.2013 р. № 1249 [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1528-13>.
6. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ, у ред. від 11.07.2001 р. № 2627-ІІІ [Текст] // ВВР. — 2001. — № 43. — Ст. 214.
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-ІV [Текст] // ВВР. — 2003. — №№ 40-44. — Ст. 356.
8. Дозорцев, В. А. Интеллектуальные права: понятие; система; задачи кодификации [Текст] : сб. ст. / В. А. Дозорцев; Исследовательский центр частного права. — М. : Статут, 2003. — 416 с.
9. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців) [Текст] / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. — Х. : ФО-П Лисяк Л. С., 2011. — Т. 6: Право інтелектуальної власності. — 592 с. — Серія "Коментарі та аналітика"

*Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 2 від 15 жовтня 2013 року)*

Надійшла до редакції 31.10.2013

Миколюк М. Г. Проблемы коллективного управления смежными имущественными правами в Украине

Исследуются проблемы системы коллективного управления имущественными правами, которые заключаются в противоречиях и разногласиях в законодательстве Украины, в определенных пробелах, которые необходимо устранить. Решение этих проблем, а также становление и функционирование эффективной и прозрачной системы коллективного управления имущественными правами будет способствовать эффективному осуществлению смежных имущественных прав их субъектами через организации коллективного управления и, в свою очередь, большей защищенности этих прав, ведь осуществление смежных прав через организации коллективного управления является распространенным, поскольку субъекты смежных прав не всегда могут лично контролировать использование результатов их труда, а потому требует качественного регулирования. Предлагаются пути решения имеющихся проблем, а именно — внесение изменений в законодательство Украины, которые устранили бы эти противоречия и разногласия, заполнили бы пробелы. Также в статье уделяется внимание истории становления института коллективного управления имущественными правами субъектов авторского права и смежных прав, как в мире, так и в Украине.

Ключевые слова: организации коллективного управления, уполномоченные организации, невостребованное вознаграждение, субъекты смежных прав.

Mykoliuk, M. G. Collective Management Problems of Neighbouring Property Rights in Ukraine

The problems of collective management of property rights that contradict and are different in the legislation of Ukraine, some gaps that need to be eliminated are researched. The solution to these problems, as well as the establishment and operation of an effective and transparent system of collective management of property rights will contribute the effective implementation of related property rights of their subjects through collective management organizations, and in turn — greater protection of these rights. After the implementation of related rights through collective management organizations is common, as subjects related rights can not always personally monitor the use of the results of their work, and therefore requires quality control. Solutions to these problems have been proposed, namely amendments to the legislation of Ukraine, which would have eliminated these differences and disagreements would fill the gaps. Also, the article focuses on the history of the institute property rights collective management of copyright and related rights in the world and in Ukraine.

Keywords: collective management organizations, authorized organizations, unclaimed remuneration, the subjects of related rights.